

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ GELENEKSEL BİR OYUN: PEÇİÇ

A TRADITIONAL GAME SINKING INTO OBLIVION: PEÇİÇ

Gökhan KARABUDAK* – Bestami BOZOĞULLARINDAN**

ÖZ: Dünyadaki gelişmelere paralel olarak kültürün değişim hızı da artmaktadır. Değişim sürecinde kimi gelenekler değişmekte, güncellenmekte kimi gelenekler yok olma aşamasına gelmektedir. “Peçiç” söz konusu değişim ve güncellemelere ayak uyduramayıp unutulma sürecine girmiş oyunlardan biridir. Dijital oyun sektörünün geldiği aşama ve gördüğü rağbet peçiç ile birlikte yetişkin-çocuk ayrımı olmaksızın hep beraber oynanan pek çok geleneksel oyunun bu sürece girmelerinin nedenidir.

Peçiç, karelere ayrılmış artı şeklindeki bir zemin üzerinde deniz kabukları kullanılarak, iki kişi veya iki takım halinde oynanan, şans, rekabet ve strateji oyunudur. Uzun kış gecelerinin, ramazan günlerinin ve hamam eğlencelerinin vazgeçilmez oyunu olan peçiç, oynandığı ortamların güncelliğini kaybetmesiyle beraber yok olmaya başlamıştır. Yazılı kaynaklardan elde edilen verilerden hareketle yüzyılı aşkın süredir oynanan bu oyunun yok olmadan kayıt altına alınması gerekmektedir. Tarihi kaynaklarda, romanlarda, mektuplarda adının geçtiği görülen oyun, tek tipleşmeden dolayı kültürel farklılıkların büyük öneme sahip olduğu bu çağda detaylı bir incelemeyi hak etmektedir. Oyunun canlandırılması adına son yıllarda çeşitli kuruluşların ödüllü peçiç turnuvaları düzenleyerek farkındalık yaratmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu farkındalığa destek verme amacı taşıyan çalışmada oyunun kökeninden bağımsız olarak Türkiye'nin çeşitli yörelerinde uzun zamandır bilindiği ve oynandığı, yöresel söyleyışlere ve oynanış biçimindeki farklılıklar dolayısıyla yerel bir mahiyet kazandığı ve Türk kültürünün bir parçası konumuna geldiği sonuçlarına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, kültür, gelenek, oyun, peçiç.

ABSTRACT: In parallel with the developments in the world, the rate of change of culture is increasing. In the process of change, some traditions are changing, and some traditions are coming to the stage of extinction. “Peçiç” is one of the games that has not been able to keep up with the changes and updates in question and has entered the process of being forgotten. The stage that the digital game industry has reached and the demand it sees together with peçiç is the reason why many traditional games played together without any adult-child distinction have entered this process.

Peçiç is a game of chance, competition and strategy, played in two people or two teams, using sea shells on a plus-shaped floor divided into squares. The indispensable game of long winter nights, Ramadan days and bath entertainments, the dispatcher started to disappear after the environments in which it was played have lost its current status. Based on the data obtained

* Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Lisansüstü Öğrencisi/Gaziantep - gkhnrbdk@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-7509-5206)

** * Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Lisansüstü Öğrencisi/Gaziantep - bestboz@outlook.com (ORCID ID: 0000-0001-6820-821X)

from the written sources, this game, which has been played for more than a century, must be recorded without being destroyed. The game, which has been mentioned in historical sources, novels, letters, deserves a detailed examination in this age, where cultural differences are of great importance due to uniformization. In order to revive the game, it is seen that various organizations have been trying to raise awareness by organizing award winning tournament tournaments in recent years. This awareness support aim for a long time in various regions of Turkey regardless of the origin of the game work, which is known for and is played, local singing and differences in gameplay format thus gains local nature and has reached the conclusion that a part of the position of Turkish culture.

Keywords: Gaziantep, culture, tradition, game, peçic.

1. Giriş

Oyunlar, insan yaşamının hemen hemen her döneminde var olan aktivitelerdir. Araştırmacılar oyun sözcüğünü çeşitli şekillerde tanımlamışlardır. Boratav oyunu; “Çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin herhangi bir üretim çabasını, ya da başka çeşitten bir zihinsel hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir” olarak açıklamıştır (Boratav, 1984: 232). Mevlüt Özhan oyunu; “Bir veya birden çok kişinin belirli kurallar içerisinde zihni, bedeni ve ahlaki güçlerini geliştirmek amacıyla yaptıkları eğlence türü hareketler” (Özhan, 1997: 15) olarak tanımlamaktadır. Huizinga “Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme” eserinde oyun sözcüğünü: “Özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekân sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği, iradi bir eylem veya faaliyetler” (Huizinga, 2006: 50) olarak ifade etmiştir.

İnsanlar tarihin ilk dönemlerinden itibaren benzer şekillerde oyun oynamışlar ve oynamaya devam etmektedirler (Özdemir, 2006: 21). Huizinga’ya göre oyunun ortaya çıkışı kültürden daha öncedir. Kültür kavramı ne kadar daraltılırsa daraltılsın bir insan topluluğunun varlığını gerektirmektedir. Huizinga bu görüşünü herhangi bir insan müdahalesi olmadan, hayvanların da oyun oynayabilmesi örneği ile pekiştirir (Huizinga, 2006: 16).

Oyun, Türk kültür tarihi içerisinde de önemli bir yer tutmaktadır. Oğuz Kağan Destanı’nda, Dîvânü Lugâti’t-Türk’te, Kutadgu Bilig’de, Volga Bulgar Kitabeleri’nde, Dede Korkut Kitabı’nda, Evliya Çelebi Seyâhatnamesi’nde oyun kelimesinin varlığı, oyun kavramının Türk kültür tarihindeki eskiliğini göstermektedir (Özdemir, 2006: 21).

Oyunlar insan yaşantısında çeşitli işlevleri karşılamaktadır. Oyun oynamanın temel amaçlarından biri hoşça vakit geçirmek olsa da oyunun işlevini sadece bununla sınırlı tutmak doğru olmayacaktır. Yolcu’ya göre oyunlar çocukların zekâ gelişiminde, hareket kabiliyeti kazanmalarında ve sosyalleşmelerinde önemli etkiye sahiptir (Yolcu, 2013: 266).

Metin And’a göre oyun, bir toplumun kültürel değerlerini tanımlanmasında en önemli unsurlardan biridir. Bir topluluğun oyunlarını

incelemeksizin yapılacak bir kültür çalışması eksik kalacaktır (And, 2007: 345). Oyunlar açık sistemler oldukları için içerisinde buldukları çevre ile etkileşim hâindedirler (Sezgin, 2016: 351). Böylelikle oyunlar içinde buldukları kültürden bağımsız olarak düşünülemez.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak kültürün değişim hızı da artmaktadır. Kültürün her alanına sirayet eden bu değişim sürecinden, ortaya çıkışı insanlık tarihi kadar eski olan oyun kültürü de nasibini almaktadır. İnsanların ihtiyaçlarının, ilgilerinin, zevklerinin, beklentilerinin sürekli değiştiği teknoloji çağında geleneksel oyunlar yerini yavaş yavaş dijital oyunlara bırakmaya başlamıştır. Bu çerçevede çoğunlukla Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis yörelerinde oynandığı tespit edilen bir strateji oyunu olan peçiç, oynandığı ortamların canlılığını yitirmeye başlamasıyla unutulmaya yüz tutan geleneksel oyunlardan biridir. Küreselleşmenin etkisiyle baskın kültürler tarafından insanlığın tek bir kültüre yönlendirildiği bu çağda, kültürel çeşitliliği yansıtan her unsur kıymetli olarak kabul edilmeli ve korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu bağlamda yazıda kültürel çeşitliliğin bir parçası olarak kabul edilen peçiç oyunu tanıtılmaya çalışılacaktır.

Geleneksel oyunlar üzerine yapılan çalışmalar literatürün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Fakat özel olarak peçiç üzerine eğilen çalışmaların sınırlı sayıda olduğu tespit edilmiştir. Konuyla ilgili en kapsamlı çalışma, kişisel merakı vesilesiyle oyunu araştırmaya yönelen ve avukatlık mesleğini icra eden Ayşegül Kaya'nın "Peçiç: Evrensel Bir Strateji Oyunu" isimli çalışmasıdır. Kaya, çalışmasında oyunun kökeni, oynanış biçimi hakkında bilgiler vermiştir (Kaya, 2008). Eski canlılığını yitirmeye başlayan peçiç oyunu, kültürel çeşitliliği yansıtmaması münasebetiyle daha detaylı bir incelemeyi hak etmektedir. Çalışmada ilk olarak oyunun kökeni ve oynandığı yöreler üzerinde durulacak daha sonra oyunun genel özellikleri hakkında bilgiler verilecek ve son olarak çeşitli belediyelerin ve kuruluşların desteğiyle yürütüldüğü görülen peçiçi canlandırma faaliyetleri değerlendirilecektir.

2. Peçiç Oyununun Kökeni ve Oynandığı Yöreler

Peçiç, karelere ayrılmış artı şeklindeki bir zemin üzerinde deniz kabukları kullanılarak iki kişi veya iki takım halinde oynanan, şans, rekabet ve strateji oyunudur. Araştırmacılar peçiçin kökenini Hindistan'ın ulusal oyunu "Pachisi" ye dayandırmaktadır (Kaya, 2008: 4, Tokuz, 2011: 308, Akbaş ve Ünal, 2016: 35). Pachis, Hint dilinde yirmi beş anlamına gelmektedir. Oyun bazı kaynaklarda "Hint tavlasi" adıyla geçmektedir. Peçiçin Hindistan'dan ülkemize geldiği kabulünün sebeplerinden biri de oyunda kullanılan ve yöresel olarak "it taşı, it boncuğu" gibi isimlerle bilinen deniz kabuklarının İpek Yolu vasıtasıyla taşındığı düşüncesidir (Kaya, 2008: 6). Çünkü oyunun sıklıkla oynandığı tespit edilen Gaziantep yöresinde deniz bulunmamaktadır. Bu veriler araştırmacıların tezini kuvvetlendirmekle birlikte kaynaklardaki bilgiler oyunun Türkler tarafından eskiden beri

oynandığını göstermektedir. Necati Demir tarafından yayımlanan “Dede Korkut Destanı'nın Türkmenistan Boyları” isimli çalışmada “*Geceleyin Korkut Ata saz çaldı, name ve destan anlattı. Torram söylendi, peçiz oynandı. Gamlı Han'ın toyu üç gün sürdü*” (Demir, 2020: 203) ifadesi geçmektedir. Bu ifadeden peçiğin toylarda başvuru olan eğlence kaynaklarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklardaki bilgiler bununla sınırlı değildir. Metin And, “Oyun ve Bögü” eserinde Sedat Kumbaracılar'ın kütüphanede bulduğu bir el yazmasından hareketle peçiği tanıttığını ve oyun tahtasını çizdiğini aktarır (And, 2007: 43). Geçmişteki kültürel yaşantıdan izler barındıran romanlar ve mektuplarda da peçiğten bahsedildiği görülmektedir. Reşat Nuri Güntekin'in “*Miskinler Tekkesi*” isimli romanında “... arkasından erkekler teravihe gittiler; muşamba fenerlerle kadın misafirler geldi, epeyce bir zaman peçiç ve yüzük oynandı.” ifadesi geçmektedir (Kaya, 2008: 15). Romandaki bu kısım peçiğin ramazan gecelerinin vazgeçilmez eğlencelerinden biri olduğunu göstermektedir. Sermet Muhtar Alus'un “*Harp Zengininin Gelinini*” romanında peçiğin İstanbul'da ev içi eğlence kaynaklarından biri olduğu görülmektedir. (Seven, 2006: 380). Sennur Sezer ve Adnan Özyalçiner'in birlikte hazırlamış olduğu “*Bir Zamanların İstanbulu: Eski İstanbul Yaşayışı ve Folkloru*” isimli çalışmada eski İstanbul eğlence hayatında erkekler arasında peçiç oyununun yaygın olduğu yazılmaktadır (Sezer ve Özyalçiner, 2005: 47). Canan Yücel Eronat'ın yayına hazırladığı “*Ertuğrul Süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a Mektuplar*” eserindeki bir mektupta, peçiğin uzun kış gecelerinde oynandığı belirtilmektedir (Eronat, 2007: XV). Mehmet Taş, “*Elbistan- Çocukluğumun Sineması*” isimli yazısına uzun kış gecelerinde tek eğlencesinin peçiç oyunu oynamak olduğunu belirterek giriş yapmaktadır (URL-1). Bu ve bunun gibi örnekler peçiğin Türk eğlence hayatının önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir. Yer verilen örneklerden hareketle oyunun Hindistan kökenli olduğu düşüncesinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Peçiç Hindistan kökenli olsa bile Türk coğrafyasına yeni icra ortamları yaratılmış ve ileride de detaylandırılacağı gibi oynanış esnasında yerel söyleyişlerin hâkim olduğu bir terminoloji geliştirilmiştir. Kaynaklarda özellikle kralların saraylarında oynadıkları belirtilen (Kaya, 2008: 5) peçiç, Türkiye'de ramazan günlerinin, hamam sefalarının, uzun kış gecelerinin, pikniklerin vazgeçilmez eğlencesi hâlini alarak yerelleştirilmiştir.

Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta peçiğin Türkiye'de oynandığı yöreler hususudur. M. Öcal Oğuz ve Petek Ersoy'un çocuk oyunları üzerine hazırladıkları çalışmada oyunun yöresi Kahramanmaraş/Elbistan olarak kaydedilmiştir (Oğuz ve Ersoy, 2007: 34). Gonca Tokuz, Gaziantep çocuk oyunları üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde peçiç oyununa yer vermekle birlikte diğer yörelerde oynanıp oynanmadığı konusunda malumat vermemiştir (Tokuz, 2011: 308). Konu ile ilgili en detaylı çalışmayı yapmış olan Ayşegül Kaya, oyunun sıklıkla Gaziantep yöresinde oynandığı belirttikten sonra diğer yörelerde oynanıp oynanmadığı üzerine bir araştırma faaliyetine girmiş ve Kilis'te oyunu belirli belirsiz hatırlayan birkaç kişi dışında diğer yörelerde pek fazla oynanmadığı bilgisine

ulaşmıştır (Kaya, 2008: 9-10). Araştırmacı Mutlu Naim Salihoglu, diğer araştırmacıları destekler nitelikte peçiğin Gaziantep ve Kilis yörelerinde oynanan bir oyun olduğu bilgisini aktarmıştır (URL-2). Peçiç oyunu üzerine yapılan çalışmalarda oyunun genellikle Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilis yörelerinde oynanan bir oyun olduğu vurgusu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi roman, anı, mektup vb. kaynaklarda peçiç ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Sermet Muhtar Alus'un İstanbul kültür yaşantısı hakkında bilgi veren romanlarında, Sennur Sezen'in İstanbul folkloru üzerine hazırladığı çalışmada peçiç oyunundan söz edilmesi oyunun İstanbul'da da bilindiğini düşündürmektedir. Yaşar Ürük, "Dünden Bugüne İzmir" yazısında İzmir'deki kadınların hamam eğlencelerinde peçiç oynadığı bilgisini paylaşmaktadır (Kaya, 2008: 16). Bu bilgilerden hareketle oyunun önceden farklı yörelerde de bilindiği ve oynandığı anlaşılmalı birlikte zamanla yerel bir mahiyet kazandığı söylenebilir.

3. Oyuna İlişkin Bilgiler

Peçiç, önceden hazırlanmış peçiç tahtası veya bezi üzerinde, her oyuncu için dört adet taş ve bu taşların kaç adım ilerletileceğini belirlemek için zar yerine kullanılan yöresel olarak *it taşı* veya *it boncuğu* olarak bilinen altı adet deniz kabuğu yardımıyla iki kişi veya iki grup halinde oynanan bir strateji oyunudur. Günümüzde sıklıkla oynanan "kızma birader" oyununun atası olan peçiç, çeşitli ülkelerde farklı isimlerde ve farklı şekillerde oynanmaktadır. Peçiç oyununun adı Amerika'da Patchesi, İran'da Pachis, Suriye'de Barjis şeklinde geçmektedir (Kaya, 2008: 5).

3.1 Oyunda Kullanılan Materyaller

Peçiğin oynanması için peçiç bezi, taşlar ve deniz kabukları gerekmektedir. Oyunun sıklıkla oynandığı Gaziantep yöresinde el işi ürünleri satan dükkânlarda peçiç satışına devam edildiği görülmektedir. 60-75 lira civarı fiyatlara satılan oyun malzemelerinin kadınlar tarafından hazırlandığı ve talebe göre Türkiye'nin her bölgesine gönderildiği belirtilmektedir (KK1).

3.1.1 Peçiç Bezi

Oyun bezi çeşitli kumaş parçaları kullanılarak evde hazırlanır. Bez, artı işareti biçimindedir ve dört kolludur. Bezin görüntüsünün haç işaretini andırması sebebiyle bazı aileler Hristiyan oyunu olduğunu düşünerek oynamaktan kaçınmışlardır (Kaya, 2008: 3; Tokuz, 2011: 310). Peçiğin uğursuzluk getireceği yönündeki halk inanışının (KK-2) sebebini de açıklamaya yardım eden bu bilginin, oyunun uzun süre varlığını devam ettirmesi münasebetiyle pek de kabul görmediği düşünülebilir. Önceleri Gaziantep'te gelinlerin çeyizine peçiç bezi koyulması ve bu vesileyle her evde bir peçiç bulunması (Kaya, 2008: 3) oyunun yaygınlığı konusunda fikir vermektedir.

Peçiç bezi dikilirken oyun esnasında kaymaması için kalın kumaşlar tercih edilmektedir. Peçiç zemini bezin üzerine çift taraflı olarak dikilmekte ve böylece her iki taraf ile peçiç oynamaya imkân sağlamaktadır. Öncelikle

kumaş parçaları dikilerek iki uzun dikdörtgen parça hazırlanır. Bu parçalar tam ortadan birleşecek şekilde dikildiğinde ortada kare biçimli bir bölüm oluşur. Bu bölümün üç tarafı dikilir ve bir tarafı açık bırakılır. Böylece peçiç taşlarının ve it boncuklarının saklanabileceği bir cep elde edilmiş olur. Bezin her bir kolu enine doğru sekiz ve boyuna doğru üç parçaya ayrılır. Bezin bu bölümleri belirginliği sağlamak amacıyla farklı renkte kumaş parçaları dikilerek hazırlanır (Kaya, 2008: 18).

3.1.2. Peçiç Taşları

Peçiç oynanırken her grup için altı adet taş ihtiyaç duyulur. Bu taşlar "harat" adı verilen ahşap tornacısı tarafından hazırlanmaktadır (Tokuz, 2011: 309; Akbaş ve Ünal, 2016: 36).

3.1.3. İt Boncuğu

Dilgöz, peçiç, yılanbaşı, bel boncuğu, kesbik, kalaç gibi isimlerle de bilinen it boncukları bir deniz salyangozunun kabuğudur. İt boncuğunun parlak yüzeyi insanların dikkatini çekmiş ve takı, tılsım, büyü aracı olarak kullanılmıştır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bu türdeki deniz kabuklarının nazardan koruyucu etkisi olduğuna inanılmaktadır (Eşref, 2007: 312). Deniz kabuklarının oyunda kullanılabilir hâle gelmesi için kapalı olan yüzeyin kesilmesi gerekmektedir. Çünkü oyunda açık ve kapalı olarak düşmelerine göre çeşitli sayılara karşılık gelmektedirler.

Peçiç oyununda it boncukları zar yerine geçer. Oyuna kimin başlayacağını tayin etmek ve taşların kaç adım ilerletileceğini belirlemek amacıyla kullanılır. Peçiç oyununda yere düştüklerinde her iki tarafının gelme olasılığını eşitlemek amacıyla yüzeyleri düzgün olan kabuklar tercih edilmektedir (KK-3).

3.2. Oynanış ve Kurallar

Peçiç iki kişi veya ikişer kişiden oluşan iki takım hâlinde oynanmaktadır. Oyuna hangi tarafın başlayacağını tayin etmek amacıyla ilk olarak it boncukları iki takım arasında üçer üçer paylaşılır. Büyük sayıyı atan taraf diğer it boncuklarını da alarak oyuna başlama hakkı elde eder. İt boncukları açık veya kapalı olarak düşmelerine göre çeşitli sayılara karşılık gelirler. Bu sistem şu şekildedir:

- Altı boncuğun hepsi kapalı düşerse 6 sayısına karşılık gelir.
 - Altı boncuğun hepsi açık gelirse 8 sayısına karşılık gelir.
 - Beş boncuk açık, bir boncuk kapalı düşerse 12 sayısına karşılık gelir.
 - Beş boncuk kapalı bir boncuk açık düşerse 25 sayısına karşılık gelir.
 - Dört boncuk kapalı iki boncuk açık düşerse 4 sayısına karşılık gelir.
 - Dört boncuk açık iki boncuk kapalı düşerse 2 sayısına karşılık gelir.
 - Üç boncuk kapalı üç boncuk açık düşerse 3 sayısına karşılık gelir
- (Kaya, 2008: 23; Oğuz ve Ersoy, 2007: 34).

Oyuna başlamaya hak kazanan taraf 6'dan küçük bir sayı atarsa sıra karşı tarafa geçer. 6'dan büyük bir sayı attığı takdirde boncukları atmaya devam eder. Tarafların taş dikme hakkı elde edebilmeleri için 12 ve 25 sayılarını atmaları gerekir. Bu sayılar atıldığı takdirde bez üzerinde bulunan 12 ve 25 kapılarına taş dikilerek oyun başlar. Taşların atılan sayı kadar ilerletilme hakkı bulunur. Oyuncunun kendi önündeki sütunun bitimindeki son bölmeye "kubur" adı verilir. Oyuncu taşı bu noktaya getirirse taşı kubura düşmüş kabul edilir. Taşı kuburdan çıkarmak için 12 veya 25 atılması gerekir. Oyuncuların taşları aynı karede buluştukları takdirde taş sonradan gelen oyuncu rakibinin taşı kırılmış olur. Kırılan taşın tekrar oyuna dâhil edilebilmesi için 12 veya 25 atılması gerekmektedir. Peçiç zemini üzerinde çarpı ile işaretlenen "bağ" yerlerinde oyuncular birbirlerinin taşlarını kıramaz. Bu sebeple stratejik hamlelerle taş bu bölmelere getirilerek güvende tutulmaya çalışılır. 12 ve 25 atan oyuncuların "penk" denilen bir fazla sayı hakkı vardır. Oyunda amaç dört taş da zemin üzerine dikip zemini dolaştırmak ve taş sahibinin önündeki orta bölümden oyun dışına çıkarmaktır. Bu şekilde dört taşı da çıkararak oyuncu oyunu kazanmış olur (Kaya, 2008: 21-28).

3.3. İcra Ortamları

Peçiçin icrasında kadın veya erkek oyuncu şartı olmamakla birlikte daha çok kadınlar tarafından oynanan bir oyundur. Hamam eğlencelerinde, kendi aralarında düzenledikleri toplantılarda kadınların peçiç oynadığı bilinmektedir. Oynamak için belirli bir zaman dilimi olmamakla birlikte çoğunlukla uzun kış gecelerinde, ramazan günlerinde ve piknik için gidilen yerlerde oynanmaktadır. Daha çok kapalı mekân oyunudur. Oyunu zevkli hâle getirmek için kazanan tarafa ödül, kaybeden tarafa ceza verilir. Ödüller para, altın, gümüş vb. kıymetli şeyler olmaktan çok yemek, tatlı, sigara ya da kadınlar arasında kaybeden tarafın hamam ücretini ödemesi gibi rakibin bütçesini sarsmayacak şeyler arasından seçilmektedir (Tokuz, 2011: 310).

3.4. Oyunun Terminolojisi

Yukarıda da bahsedildiği gibi peçiç, yerel unsurlarla bezenen geleneksel bir oyundur. Bu yerel unsurların oyunun terminolojisine de yansıdığı görülmektedir. Yerel söyleyişler çoğunlukla rakibi sınırlandırmak ve konsantrasyonunu bozmak amacıyla söylenmektedir. Bazı durumlarda kullanılan ifadeler oyunun istendiği gibi gitmemesine sitem mahiyeti taşımaktadır. Gaziantep yöresinde tespit edilen yerel söyleyişlerden bazıları şunlardır:

Zırt İki: Rakip taraf taşı dikemesin diye söylenir. İşaret ve orta parmakla iki yapılır, el örtüde gezdirilir. Maksat rakibin moralini bozmaktır.

Cıllıysuz Eşim: Oyunu kuralına göre oynamayan, halk tabiriyle mızıkçılık yaptığı düşünülen oyuncular için söylenen bir sözdür.

Penk: Yirmi beş ya da on iki geldiğinde fazladan bir tane daha oynanan sayı.

Gubura Girmek: Peçiç oyununda taş hedefe ulaştığında, eğer sayı denk gelmezse son hanede örtünün ortasında bekler. Buradan ancak on iki ya da yirmi dört atarak çıkılabilir.

Allebene: Peçiç oyununda kıymetli olan on iki ya da yirmi dört sayısından üst üste üçüncü kez attıysanız, ilk attıklarınız da boşa gider. Buna ahara ya da allebene denir.

Ahara: Oyunda istenen taş gelmediğinde söylenir.

Peçiçe Piç Girmek: Rakiplerden biri taşlarının hepsini dikip oyuna başlamasına rağmen diğer oyuncu hiç taş dikemediğinde söylenir.

Yorgun Daş: Hedefe en yakın taş için söylenen bir sözdür.

Hamam Parası: Yenilen tarafın tekrar oynamak istediği durumlarda söylenen bir sözdür. Bu deyim söyleyip “*pekey ağam hamam parasını da verək*” diyerek ya oyuna devam edilir ya da “*al sana hamam parası*” denir ve kazanan taraf tekrar oyuna girmez. (KK-2).

3.5. Peçiç Oyunun İşlevleri

Peçiç, zihinsel becerileri geliştiren bir oyundur. Oyunu oynayan kişi oyun süresince hem rakibin hem kendisinin piyonlarını takip ederek bütünsel biçimde düşünme becerisini geliştirmektedir. İt boncuklarının açık veya kapalı gelme durumunu takip etmek odaklanma becerisini, rakibin hamlesini hesap ederek hareket etmek derin düşünme becerisini, rakibin ilerlemesini engelleyici hamleler yapmak strateji ve taktik bilgisini, mevcut piyonları ilerletmek yerine oyuna yeni piyon sokmak tedbirli risk alma becericisini geliştirmektedir. Ayrıca kaybettiğinde sinirlenmeme, kural dışı hamle yapıldığında karşıdakini uyarma gibi durumlar hoşgörü ve etik kavramlarının gelişmesini sağlamaktadır (Öksüz vd. 2019: 1412).

Bu özelliklerinden dolayı peçiç, son yıllarda öğretmenlerin öğrencilere bahsedilen becerileri kazandırmak amacıyla başvurduğu yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Ümraniye Birlik İlkokulu’nda velilerin de katılımıyla peçiç turnuvası düzenlenmiş ve öğrencilerin oyunu oynamaktan keyif aldıkları, çeşitli beceriler geliştirdikleri tespit edilmiştir (Şentürk, 2016).

4. Peçiç Oyununu Yaygınlaştırma Faaliyetleri

Nesnelerin değerinin tüketilebilir olup olmadıklarına göre belirlendiği bu çağda, oyun kültürünün de giderek tüketim malzemesi hâline getirildiği görülmektedir. Yolcu, tüketim odaklı oyun ve oyuncak arzının çocukları geleneksel oyun kültüründen uzaklaştırdığını ve yalnızlaştırdığını belirtmektedir (Yolcu, 2013: 266). Kitle iletişim araçlarıyla çocukların ilgisinin bilinçli olarak yönlendirilmesi onların geleneksel oyunlardan uzaklaşmasının sebeplerinden biridir. Bu bağlamda geleneksel oyunları çocuklara tekrar benimsetebilmek için ilgi çekici hâle getirilmesi bir zorunluluk olmuştur.

Son yıllarda çeşitli belediyelerin ve üniversitelerin peçiç oyunu canlandırmak amacıyla peçiç turnuvaları düzenleyerek bir farkındalık

oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda Kilis 7 Aralık Üniversitesi'nde 2013 yılında Peçiç Kulübü kurulmuş olup düzenli olarak peçiç turnuvası düzenlenmektedir (URL-3). Gaziantep ilinde de gerek belediyeler gerek çeşitli kuruluşların girişimiyle peçiç turnuvaları gerçekleştirilmektedir (URL-4). Bu turnuvalarda kazananlara çeşitli ödüller verilmesi katılım sayısının artmasını sağlamaktadır. Bazı turnuvalarda maddi değeri yüksek olan hediyeler verildiği de görülmektedir. Örneğin; 2015 yılında Gaziantep Primemall alışveriş merkezinde düzenlenen peçiç turnuvasında kazananlara tek taş kolye verilmiştir (URL-5).

Türkiye'nin de taraf ülkelerden biri olduğu UNESCO'nun SOKÜM Sözleşmesi geleneksel unsurların kayıt altına alınması ve yaşatılması bakımından önemli bir yere sahiptir. 2013 yılında Ankara'da açılan "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" (URL-6) geleneksel unsurların yaşatılması için faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu bağlamda 2019 yılında bu müzede "Peçiç Atölyesi" kurulmuş ve katılımcılar oyun için gerekli olan peçiç bezini dikerek oyunun kurallarını öğrenip oynamışlardır (URL-7).

Bahsedilen faaliyetler oyunun tamamen silinmesini engellemekte ve yeni nesilleri oyunu öğrenmeye teşvik etmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Peçiç oyunu, ağırlıklı olarak Gaziantep, Kilis ve Kahramanmaraş yörelerinde oynanmakla birlikte icra ortamları güncelliğini kaybetmeden önce ülkemizin çeşitli yörelerinde de oynandığını düşündüğümüz peçiç, asırların süzgecinden geçmiş Türk kültürünün bir parçasını oluşturmaktadır. Araştırmacılar oyunun Hint kökenli olduğunu düşünse de peçiğin Türkiye'de yeni icra ortamları kazanması ve Türk kültürüne özgü bir terminoloji geliştirilerek oynanması oyunun yerel bir kimlik kazandığını göstermektedir. Kültür endüstrisi bağlamında hâkim kültürlerin etkisiyle kültür öğelerinin birer birer silikleşmeye başladığı bu çağda peçiç oyunu da yavaş yavaş unutulmakta ve dijital oyun sektörüne yenik düşmektedir. Son yıllarda çeşitli üniversitelerin ve belediyelerin oyunu canlandırmak amacıyla düzenlediği turnuvalar bir farkındalık yaratılmasına vesile olmakta ve bu geleneğin tamamen yok olmasını engellemektedir. Nitekim bu turnuvaları takiben internet üzerindeki çeşitli sitelerde peçiğin nasıl oynandığına ilişkin bilgiler yayınlanmış ve bir bilinç oluşturulmuştur. Oyunu yaygınlaştırma faaliyetlerinde peçiğin çeşitli zihinsel becerileri geliştiren bir oyun olması da etkili olmuş ilkokullarda öğrencilere bu becerilerin kazandırılması amacıyla peçiç turnuvaları düzenlenmiştir. Peçiğin eğitim müfredatına eklenmesi, medyada kendisine daha çok yer bulması, düzenlenen turnuvaların sayısının artırılması ve verilen ödüllerin gençlerin ilgisini çekebilecek şekilde düzenlenmesi oyuna olan ilginin artmasına sebep olacaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Akbaş, B. - Özuslu-Ünal S. (2016). Oyuncaklarla oynanan geleneksel Gaziantep oyunları. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 25-42.
- And, M. (2007). *Oyun ve bugün: Türk kültüründe oyun kavramı*. Ankara: Yapı Kredi.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek.
- Bülent, E. (2007). Anadolu Amulet geleneğinde Çılkak ve eski kültürlerdeki izleri. 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 311-328.
- Demir, N. (2020). *Dede Korkut Destanı'nın Türkmenistan boyları*. İstanbul: Ötüken.
- Eronat, C. Y. (2006). *Ertuğrul süvarisi Ali Bey'den Ayşe Hanım'a mektuplar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Huizinga, J. (2006). *Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme*. (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı.
- Kaya, A. (2008). *Evrensel bir strateji oyunu: Peçiç*. İstanbul: Kadıköy Gaziantepçiler Derneği.
- Oğuz, M. Ö. - Ersoy, P. (2007). *Türkiye'de 2004 yılında yaşayan geleneksel çocuk oyunları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Öksüz, M. - Yıldız, M. - Bulut, E. Ç. (2018). 21. yüzyıl becerilerinin gelişiminin desteklenmesinde geleneksel oyunların rolü: Satranc-ı Urefa ve Peçiç örneği. *V. Turkcess Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 1406-1414.
- Özdemir, N. (2006). *Türk çocuk oyunları*. C. I, Ankara: Akçağ.
- Özhan, M. (1997). *Türkiye'de çocuk oyunları kültürü*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Seven, N. (2006). *Sermet Muhtar Alus'un romanlarında ve öykülerinde eski İstanbul*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Sezer, S. - Özyalçiner A. (2005). *Bir zamanların İstanbulu: Eski İstanbul yaşayışı ve folkloru*. İstanbul: İnkılâp.
- Sezgin, S. (2016). İnsan ve oyun: Oyunların dünü, bugünü, yarını. *VIII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Çanakkale*.
- Şentürk, Ö. (2016). Peçiç oynuyoruz. *15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı*, 19.
- Tokuz, G. (2011). *Gaziantep çocuk oyunları üzerine halk bilimsel bir inceleme*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yolcu, M. A. (2013). Çocuk oyunları üzerine. *Torbali'nın Kültürel Mirası*, İzmir: Torbalı Belediyesi.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1:<http://www.elbistaninsesi.com/cocuklugumun-sineması-makale,3930.html> (Erişim: 10.02.2020)
- URL-2:<https://tr-tr.facebook.com/notes/kilis-zeytin-dal%C4%B1-dergisi/unutulmaya-y%C3%BCz-tutmu%C5%9F-bir-oyun-pe%C3%A7i%C3%A7/10151848027017080/> (Erişim: 15.12.2019).

URL-3:<https://www.haberturk.com/kilis-haberleri/69151867-pecic-turnuvasi-universite-de-6nci-kez-duzenlendi>. (Erişim: 17.12.2019).

URL-4:<http://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/gaziantep/sehitkamil-de-pecic-turnuvasinin-sampiyonlari-belli-oldu-10425146>. (Erişim: 17.12.2019).

URL-5:<http://gazianteppusula.com/haber/eski-ramazanlar-primemallda-canlaniyor-haberi-3313.html>. (Erişim: 25.12.2019).

URL-6:<http://mmkd.org.tr/ankara-somut-olmayan-kulturel-miras-muzesi>

URL-7:
https://www.instagram.com/p/B5r0q_TjeT6/?utm_source=ig_web_copy_link

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Fahriye Ak, Peçiç Satıcısı, İlkokul Mezunu. (Görüşme: 15.11.2019)

KK-2: Meltem Ağır Öner, Gaziantep, Doktora Öğrencisi. (Görüşme: 18.11.2019).

KK-3: Mutlu Naim Salihođlu, Lise Mezunu. (Görüşme: 24.11.2019)